

Neerl. 2 – Materiële en inhoudelijke beschrijving

MATERIËLE BSCHRIJVING

Materiaal (tekstcorpus) : papier

Bladgrootte: ca. 212 x 165 mm (afmetingen van de hoogte variëren wegens de rafelige onderrand van de handgeschepte vellen)

Tekstspiegel: ca. 185 x ca. 140 mm (afmetingen verschillen regelmatig doordat aflijningen ontbreken)

Bladen: 12 folia (moderne potloodfoliëring), met een losse steek vastgenaaid in een perkamenten omslag met fragmentteksten

Regels: ca. 24 regels

Schrift: een 17e-eeuwse cursiva

Bewaarstempel van de “Bibliotheek van het Ruusbroec-Genootschap” in de ondermarge van fol. 1r.

Opmerking: Zat samen met Lat. 4 als een los fragment in een perkamenten dubbelblad uit een 12e-eeuws handschrift (= Lat. 3) dat oorspronkelijk als band heeft gediend voor een (verloren) manuscript en later als kaft van deze losse fragmenten.

Omslag materieel:

- perkamenten kaft (237 x 168 mm) met op de voorzijde en achterzijde recto-verso een fragment van een tekst uit de zegening en wijding van maagden (*littera textualis*, 15e eeuw), op het einde gevolgd door een banvloek in naam van de bisschop van Doornik tegen mogelijke geweldenaars van dezen (*littera hybrida*, 15e eeuw); door de vele vochtvlekken op de voorzijde recto is de tekst op verscheidene plaatsen moeilijk leesbaar

- aan de bovenkant van de kaft werd voor en achter een stuk perkament aangeplakt resp. 156 x 27 mm en 143 x 29 mm; op het achterste stuk, dat blijkbaar omgekeerd werd aangebracht, leest men *acceptis induciis* met bovenliggend een stuk van een gregoriaanse notenbalk; het is een excerpt uit het begin van het responsorium op de antifoon in het officie van de heilige Petronella tijdens de derde nocturne: *Acceptis induciis. Hanc suis dum nuptiis Comes postulavit ...*¹

Omslag inhoudelijk (fragmenten)

*Liturgische teksten uit de misviering bij de zegening en wijding van maagden mogelijk in gebruik bij reguliere kanunnikessen uit het bisdom Doornik*²:

- voorzijde recto:

~~in hinc gracia dei contingat~~ ymber gratie tue celestis extinguat lumen vero perpetue castitatis accendat³ facies pudica scandalis non pateat nec incautis occasionem tribuat negligencia delinquendi. Sitque in eis casta virginitas sint ornate⁴ pariter et armate fide integra spe certa caritate perfecta atque sincera ut preparatis ad constanciam virtutem prestes ... presta inoffensum cursum implere virginitatis. Per ipsum dominum nostrum ihesum xristum filium tuum redemptorem animarum nostrarum cum quo tibi est deo patri honor et gloria in spiritu sancto nunc et semper et per immortalia secula seculorum. Amen

rubr. Sequitur alia benedictio dicenda psalmum predictam que habetur in fine huius libri

- voorzijde verso:

Responsorium (gregoriaanse notenbalk bestaande uit drie horizontale lijnen in het rood, tekst rood onderlijnd):

¹ Christianus Campoliensis, *Christians von Lilienfeld Hymnen, Officien, Sequenzen und Reimgebete*, ed. G.M. Dreves, Leipzig, 1903, 81 (= *Analecta Hymnica Medii Aevi*, 41a). De auteur is Christianus, prior van de cisteriënzerabdij van Lilienfeld († na 1329): zie http://www.zisterzienserlexikon.de/wiki/Christan_von_Lilienfeld [versie 15.09.2011, geraadpleegd op 17.02.2014].

² Vergelijk Eckhart Conrad Lunz, *Arbeiten an der Identität. Zur Medialität der cura monialium im Kompendium des Rektors eines reformierten Chorfrauenstifts. Mit Edition und Abbildung einer Windesheimer Forma investendi sanctimonialium und ihrer Notationen*, Berlin - New York, 2010, 152-153 (= *Scrinium Friburgense. Veröffentlichungen des Mediävistischen Instituts der Universität Freiburg Schweiz*, 27).

³ *ymber ...accendat*: boven het uitgeschrapte zinsdeel geschreven door een latere corrigerende hand. Wat voorafgaat, ontbreekt.

⁴ *sint ornate*: correctie op rasuur door dezelfde corrigerende had.

Deinde virgines simul cantent responsorium
Regnum mundi et omnem ornatum seculi contempsi propter amorem domini mei ihesu christi.
Quem vidi quem amavi in quem credidi quem dilexi. [*Versus*] Eructavit cor meum verbum
bonum dico ego opera mea regi⁵

- **achterzijde recto**

Ongeïdentificeerd (rood onderlijnd):

... humiliter et verecunde se habeant sicut decet sponsas christi ut in ipsis et christus earum sponsus glorificetur et aspicientes edificentur. Et ipse virgines qui cito bono modo potuerint debent cum maturitate ad ecclesiam vel ad alium locum devotum divertere ac spiritualibus exercitiis se ferventer exercere. Item debent in hoc triduo cotidie confiteri et communicare quatenus tridua communione suam deponationem ratificantes a suo sponso numquam separentur. Ipso eodem hoc prestante qui cum patre et spiritu sancto est superbenedictus in secula. Amen

Collecta

Rubr. Iste collecte debent dici in missa effectum

Da quesumus domine famulabus tuis quas virginittatis honore dignatus es decorare inchoati operis consummatum effectum et ut perfectam tibi offerant plenitudinem incia sua perducere mereantur ad finem. Per.⁶

Secreta

Rubr. Secreta

Oblatis hostiis domine quesumus precentibus famulabus tuis perseveranciam perpetue virginittatis accomoda ut apertis ianuis summi regis [**achterzijde verso**] thalamum cum leticia mereantur intrare. Per dominum j.c.⁷

- **achterzijde verso** (vervolg)

Complenda (of *Postcommunio*)

Rubr. Complenda

Respice domine propicius ad debitam tuarum famularum servitatem ut inter humane fragilitatis incerta nullis adversitatibus opprimantur que de tua pietate confidunt. Per.⁸

Banvloek van de bisschop van Doornik

Fulminatio excommunicationis et perpetue maledictionis contra violatores virginum sic fit ab episcopo consecrante (*rood onderlijnd*)

Ex parte dei omnipotentis et sancte matris ecclesie necnon et auctoritate reverendi in christo patris et dompni⁹ tornacensis ecclesie episcopi ac eciam auctoritate nostra excommunicamus et perpetue maledictioni subicimus omnes et singulas personas cuiuscumque status vel condicionis fuerint que has virgines christo nunc desponsatas violare presumpserint aut scienter et ex proposito ipsis occasionem prebuerint fidem sue desponsationis infringendi.

Opmerking

De benaming *complenda* in de betekenis van *postcommunio* komt volgens het *Lexicon Latinitatis Nederlandicae Medii Aevi / Woordenboek van het Middeleeuws Latijn van de Noordelijke Nederlanden*, ed. J.W. Fuchs (†), O. Weijers & M. Gumbert, dl. 2, Leiden 1981, 890, voor in bronnen, aldus daar geciteerd, uit de tweede helft van de 15e eeuw. Bovendien komt deze uitdrukking voor in de *Constitutiones monialium canonicorum regularium*, in het bijzonder te Albergen. Zoals hoger reeds gesuggereerd zouden deze wijdingsriten worden aangetroffen in het milieu van de reguliere kanunnikessen van Sint-Augustinus. Gezien de banvloek tegen de geweldenaars van de maagden wordt uitgesproken in naam van de bisschop van Doornik, kan men hieruit afleiden dat deze teksten regularissen betreffen uit dit diocees. Het enige vrouwenklooster, behorend tot dit bisdom, dat in

⁵ Vergelijk *Ibidem*, 151. Behoort tot het *Commune virginum*: Renatus-Johannes Hesbert, *Corpus antiphonalium officii*, dl. 4: *Responsoria, versus, hymni et varia*, Roma, 1970, 379, nr. 7524 (= *Rerum ecclesiasticarum documenta. Series maior: Fontes*, 10).

⁶ Vergelijk E. Martène, *De antiquis Ecclesiae ritibus*, dl. 3, Rotomagi [Rouen], 1702, 140.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, 141 (*postcommunio*).

⁹ In de marge verduidelijkt dezelfde corrigerende hand (zie hoger): *et domini*.

aanmerking komt, was de te Doornik gevestigde abdij van Notre-Dame des Prés Porchins van de orde van Sint-Victor (1231-1796).¹⁰

INHOUDELIJKE BESCHRIJVING

Fol. 1r-7v Geestelijk taktaatje over de godegelijkheid

fol. 1r *waarschijnlijk einde van een hoofdstukje waarvan het begin ontbreekt*

Inc. ... men tot een klaer stille weer dat ghevoel sal stillen dien aenslach sal ophouden die ziele sal uijt de menichvuldicheijt geraecken tot een groote invoudigheijt ende innicheijt in Godt ...

Expl. ... om ghelucelijk voort te gaen in een ghestadighe overeenkominghe met den Goddelijcken wil ende volkomen Godt-vormicheijt

fol. 1v-2v

Tit. Van een goede meyninghe in alles te hebben ende alles te doen in wordt Godts

Inc. Als ist datmen uijt het ghene nu al gheschreven is overvloedelijck ghenoch kan verstaen hoe een waerachtighe Religeuse ofte schouwende ziele kan ende moet een Godt-vormich leven leijden ...

Expl. ... seer wel dat dan eenen ghetrauwen Riliguese segghe in u wordt o goeden jesu sal ick mijne netten uytworpen sal ick dit oft dat doen maer hoe sullen wij dit beter in 't werck liggen

fol. 3r-4v

Tit. Ons leven moet in alles conform wesen aen het Ons leven Christi om Godtvormich te worden

Inc. Aenghesien het mystieck leven Goddelijck oft Godt-vormich moet wesen mits het heel in Godt bekommert ende van den Goddelijcken gheest meer als van de ziele self door een ghestadich gheloof en stercke liefde moet uijtgevrocht worden ...

Expl. ... wordt in alle sijnen handel ende wercken inde welcke Godt sonder twijfel eenighe meijninghe heeft ende christus in dierghelijcke oock eenighe intentie ghehadt heeft als hoofde

fol. 5r-5v

Tit. De practijcke van een Godtvormighe intentie, oft meijninghe

Inc. Al hebbe ick in 't tweede tractaet vande goede meijninghe ghenoch ghehandelt sal nochtans 't selve noch wat besonderlijcken uijtlegghen ende de practijcke leren ...

Expl. ... het wekcke seer soetelijck ende lichtelijck kan ghedaen worden sonder eenich vermoeijen of gheweldt des gheests van een gheoeffende ziele

fol. 6r-7v

Tit. Hoemen met vryheijt des geests, de inwendighe bestieringhe moet volghen in bidden, &c. wat men moet doen naer elck werck

Inc. Door het ghene hier te vooren gheschreven is van de meijninge oft directie te maecken in alle wercken en is onse intentie niet den gheest te benauwen oft zijne leberteijdt¹¹ te benemen in veel zielen ...

Expl. ... sonder belet in Godt verslonden te moghen blijven heel Godt-vormich in alle doen en laeten dit is het kort gheschreven raeckende de practijcke van het inwendich mijstieck leven aen alle Religieusen

Fol. 8r-9v Beschouwing over Jezus' dood

Tit. Hoe een. devote ziele haer heeft in het beschouwen van eenigh mysterie by exempel de dood christi

Inc. Als een Godt-minnende ziele sich tot het ghebedt beghevende misschien somtijts de innighe inghekeertheijdt niet en kan bekomen noch in haer niet ghewaer en wordt een besondere inwerckinghe Godts ...

Expl. ... want de liefde werckt op verscheijden manieren ende en haudt niet altoos de selve maer daer sij wilt en ghelijck sij wilt soo ontstecktse ende bewercktse ziele

Fol. 10r-12r Adventsoefening ter voorbereiding van het kerstfeest

¹⁰ U. *Monasticon belge*, dl. 1: *Provinces de Namur et de Hainaut*, Maredsous, 1890-1897, 470-476. L.H. Cottineau, *Répertoire topo-bibliographique des abbayes et prieurés*, dl. 2, Mâcon 1939, 3188.

¹¹ Betekent *liberteit* (*MNW*, 4, kol. 451). – Met dank aan Kees Schepers (Ruusbroecgenootschap) voor deze aanwijzing.

Tit. Hier volgt een schoon oeffeninge dienende voor den advent om te maecken een geestelijk stalleken ende kribbiken beoeffent door een devote ziele gheestelijcke dochter van de Sociteijt Iesu

Inc. Ten tijde vanden advent was deze ziele heel besigh om in haere siele als een stalleken te bereijden daer christus soude herborghen en gheboren worden ...

Expl. ... Met diergelijcke bedenckingen op de menschwordinghe des heeren onderhiel zij sich tot licht misse toe

Fol. 12r-12v Oefening tot de Vijf H. Wonden van dezelfde devote ziel

Tit. ontbreekt

Inc. Sij heeft sich vele jaren gheoeffent inde bedenckinge vande vijf wonden christi leerende uijt de wonde wonde (*sic tweemaal*) vanden slinckden voet ...

Expl. ... uijt de wonde des herte alles te peijsen te spreken ende te doen in liefde uijt liefde ende door enckeke liefde Godts

Fol. 12v Minnezucht (*gedicht*)

Tit. Minne sucht

Waarom laet ghij mij leven

In liefdes swaer verdriet

Daer gij mijn siel kont gheven

Dat sij u klaer gheniet

Opmerking

De geestelijke dochters van de Sociëteit van Jezus, de zogenaamde Jezuïetessen of Jezuïetinnen, waren vrome vrouwen uit de burgerij die streefden naar christelijke deugdzaamheid en om dit te bereiken de geloften van maagdelijkheid aflegden, al vormden zij niet een kloostergemeenschap. Zij bleven in het ouderlijk huis wonen. Zij stonden onder de geestelijke leiding van een pater jezuïet. In het bisdom Doornik dagen zij op na het midden van de 16e eeuw en waren er nog in het begin van de 18e eeuw.¹²

¹² M. De Vroede, "Kwezels" en "zusters". *De geestelijke dochters in de Zuidelijke Nederlanden, 17de en 18e eeuw*, Brussel, 1994, 90-96 (= Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren, 56, nr. 152).